

13-14 Ekim 2000 tarihinde TMMOB, Mimarlar Odası Genel Merkezi, İstanbul Büyükşehir Şubesi ve Bursa Şubesi tarafından, İstanbul, İTÜ Taşkışla'da "İmar Hukukunda Toplum ve Mimarlık" konulu Seminer'de "Planlama Uygulamaları" konusunda bir konuşmasını esas alarak hazırladığı işlik notundan özgün biçimiyle alınmıştır.

ANKARA

KENTSEL PLANLAMA İŞLİĞİ

ÇALIŞMA NOTLARI

CP 401 (Güz 2001) - Ekim 2001 / Ocak 2002; CP 402 (Bahar 2002) - Mart 2002 / Haziran 2002

2

PLANLAMA ÜZERİNE BAZI DÜŞÜNCELER

PLANLAMA UYGULAMALARI, YA DA "İMAR PLANLAMA ZİHNİYETİ İÇİN DENİZ BİTTİ!!!"

Mimarlığın bir kanun hükmünde kararnameyle yok edileceği, ya da etkisiz kılınacağı kanaatinde değilim. Mimarlık çok eski ve köklü bir meslektir. Binlerce yıldır yapılar yapılıyor. Yapı kalitesi, yapı sorumluluğu ve yapı denetimi gibi konular daha o zamanlardan beri gündemde. Bu hususlarda Sümer yasaları iyi bilinir. Sonra, Vitruvius'u hatırlayınız. 2000 yıl önce yazdığı "Mimarlık Üzerine On Kitap" adlı eserinde ("KitapX: Giriş" bölümü), Efes'te yapılagelmekte olan bir uygulamayı örnek gösterip, yapı maliyet denetimi bağlamında öneriler yapıyor. Diyor ki: "Yapılar hemen hiç bir zaman öngörülen fiyata çıkmaz. Bu mal sahiplerini zor durumda bırakır. Bunu önlemek, yapı maliyetini denetlemek için mimardan, projenin kaç mal olacağını önceden kestirmesi istenmeli, ve eğer sonuç maliyet öngörülenden yüzde yirmibeşe kadar fazlaysa mimar ödüllendirilmeli; yüzde yirmibeşin üzerindeki maliyet artışları ise doğrudan mimardan tahsil edilmelidir." Tarihi referanslar çoğaltılabilir. Sonuç olarak mimarlık, yapı ve yapı denetimi, medeniyet tarihinin başından beri gündemde olan konulardır. Sezar'ın hakkını Sezar'a, mimarlığın hakkını mimarlara bırakarak, planlamaya dönelim.

Planlama nedir? Planlama öz olarak, "hedeflerle yönetim" bağlamında sunulan bir hizmettir. Hedef, ya da hedefler, yani geleceğe ilişkin bir ufka, bir vizyona bağlı olarak çözülmesi gereken sorunlar, ulaşılmak istenen durumlar olmadan, planlama olmaz. Planlama, hedeflere ulaşabilmek üzere izlenecek yön, hat (iz) ve hareketin belirlendiği; aksiyon, aktivite, faaliyet ya da işlerin tanımlandığı, eylemli (pro-aktif, aktif) bir süreçtir. Planlama bu anlamda yaratıcı bir hizmet süreci olarak sadece hedefler ve/veya sorunların olası çözümleriyle değil; sorunları yaşayanların çözümleri benimsemesiyle ilgilidir. Bu bakımdan planlama, süreç yönetimini konu alan, ve kendisi bizzat süreç yönetimi olan bir uğraştır. Oysa, ülkemizde planlama sadece hedef belirlemeye, sadece rüya görmeye, sadece ulaşılacak son durumları belirlemeye indirgenmiştir. Bir sürecin sonunda olması arzulanılan durumları görmek ve göstermek, planlama olabilir mi? Buna, olsa olsa "hedef belirlemek" denebilir. Önemli olan, belirlenen hedefe nasıl ulaşılacağına programlanması, projelendirilmesi; hedefe ulaşmak için atılacak adımların gösterilmesi; adımları atacak olanların bu konuda ikna edilmelelidir. Ama, biz planlamayı, bir süreç yönetim hizmeti olarak değil, sadece hedef belirleme, rüya görme işi olarak algıları; planlamayı bu indirgenmiş anlamıyla gündemde tutarız.

"İmar planları" denilen belgeler, gelecekte kentlerin ulaşacağı umulan, ya da arzulanılan fiziksel durumlarını gösterir. Bu planları, sihirli değnekleriyle periler mi hayata geçireceklerdir? Uygulama için yapılması gerekenler nedir? Kim neyi, nasıl yapmalıdır? Ne yazık ki, imar planları bu tür soruları pek dikkate almaz. Uygulayıcıların plan hedeflerini hep benimseyeceğini; mevcut işleyişlerin ise hedeflere ulaşmak için hep yeterli olacaklarını varsayar. Hedefleri biçimlendirmek ve dondurmakla da, başka vizyon, hedef ve biçimleri yasaklamış olur. Böyle bir "pasif" (yasakçı),

PLANLAMA
2003/2

ya da "reaktif"(negatif), planlama anlayış ve yaklaşımını 50-60 yıldır sürdürüyoruz. Buna devam etmek mümkün müdür? Bir düşünelim: "Planlar hedefleri belirlemektedir. Bir şey yapılmak istendiğinde, o işin belirlenen hedeflere uyup uymayacağına bakılmakta; yapılacak işe ona göre izin verilmektedir. Yani plan, iş yapmak isteyenlere yol göstermek, yardımcı olmak için değil, "evet, yapabilirsin" ya da "hayır, yapamazsın" diyebilmek için kullanılmaktadır!!!" Bu nasıl bir anlayıştır? Böyle olursa, imar planlama zihniyetimizin, "ibrikçi başı zihniyetinden" (ibrikçi başı fıkrası iyi bilinir) ne farkı kalır? Kamu'nun öncelikle kendisi için, yani sorunlara sahip çıkmakla yükümlü olan kurum ve kuruluşlar için, vizyon ve hedefleri belirlemesi, yapılması gereken işler ile izlenmesi gereken yöntem ve stratejileri tanımlaması gerekmez mi? Bunu yapmak yerine, kentte yaşayanlar, yani örneğin İstanbul'da on milyonlarca uygulayıcı için hedefler biçimlendirmenin, yasaklar belirlemenin ne anlamı vardır? Kentliyle ortaklaşmadan "plan" yapan, ve bu tepeden inme ve yasaklayıcı "planları" uygulayamayan, denetleyemeyen yönetimler; aslında kentli için değil, kendileri için, kamu kurum ve kuruluşları için plan yapmak ve bunları uygulamak durumunda değiller midir? Ne yazık ki, "imar planlama" yani, "pasif, ya da reaktif planlama" zihniyeti (ki aslında burada "planlama" kavramını kullanmamak gerektir), tepeden inme, katılımcı olmayan, kentlinin sorunlarına bakmayan, strateji, program, proje ve uygulama kavramlarına itibar etmeyen bir zihniyettir; ve bu zihniyet, 3194 sayılı İmar Yasası'nın ruhudur.

Sayın Murat Balamir "3194 sayılı yasa sadece yapıyla ilgilidir" dedi. Doğrudur. İmar hukukumuz sadece yapıyla, ama tek parsel, tek yapıyla, tek tek yapılarla ilgilenmektedir. Ağaçlara tek tek bakmakta, ormanı görememektedir. Bir yapının yanına, ikinci bir yapı yapıldığında; iki yapıdan daha fazla bir şey, iki yapının arasındaki mekan da yapılmış olur. İşte kent, bu anlamda tek tek yapıların, tek tek parsellerin toplamından fazladır. İmar yasasına bakalım. Yapıların ötesinde ortak mekanlarla, meydanlarla, parklarla, kaldırımlarla, yollarla, altyapılarıyla, kentin kullanım zonlarıyla, kent kimliğiyle, güzelliğiyle, güvenliğiyle, sorunlarıyla ilgili hükümler var mıdır? Sadece parsel bazında yapının yoldan ne kadar çekileceği; yapının kat sayısı, bodrumu, çatısı, çıkması, penceresi, bacası, merdiveni ile ilgilenilmekte. Bu hususlar doğrudan kentle, kentsel mekanlarla, kentsel çevre kalitesi ile ilgilidir denilebilir mi? Benzer şekilde, "imar planlama" zihniyeti de, kentsel sorunlar; kent kimliği, kentsel alanlar, altyapılar ve ortak mekan kaliteleri bağlamında hükümler yerine; parsel ve yapılarla ilişkin (emsal, kat, kot vb) hükümlere yönelmiştir. Kentsel planlamada sapla saman karışmış; ağaçlardan orman görünmez olmuştur. İmar planlıları, kenti, ortak mekanları, altyapıları, parkları, meydanları bir kenara bırakmış; mülk parsellerde ise yapılaşmayı yönlendirmek yerine, imar hakları belirleme ve yapı kısıtlarıyla uğraşır olmuşlar; mimarların elini kolunu bağlar, onları sıkıntıya sokar konuma düşmüşlerdir. Kent planlamasındaki bu durum, bu ufuksuzluk, akıl alacak gibi değildir. İmar planlama zihniyetinin bize yakışmadığı kuşkusuzdur. Kentlerimizi değil, öncelikle mesleğimizi, kendimizi, bu çağ dışı kalmış, şakata planlama zihniyetinden kurtarmamız gerekiyor. Kentleri kurtarmak gerekmiyor, çünkü zaten imar zihniyeti onlara erişememiş, onları biçimlendirememiş ki!!!

Örneğin, eğer 3194 sayılı İmar Yasası'na sığınan "imar planlama" zihniyeti İstanbul'u planlamaya yetebilmiş olsaydı, İstanbul böyle mi olurdu? Kadastral parsellere uymak için eğilen bükülen yapılar, tutarsız emsal, kat ve kot düzenleri, tarihi dokuları tahrip ederek geçirilen yollar, betonlaşan Boğaziçi, parkların içinde çokyıldızlı oteller, kavşaklarda gökdelenler, tıkanan yollar, yetersiz altyapılar ve Sayın Oktay Ekinci'nin ifadesiyle "planlama demokrasisinin bin bir cinliği" oluşabilir miydi? Eğer "imar planlama" zihniyetinin ürünü planlar, kurallar, hükümler uygulanabilmiş olsaydı, örneğin Ankara'da, Başkent'te, 13.000 hektardan fazla gecekondu alanı (kentin yarısı kadar) olabilir miydi? Korunması gereken Bursa Ovası'nda, kent nüfusunun yüzde 60'ından fazlasının yaşadığı utanlısı, çok yoğun ve yetersiz altyapılı, sağlıklı, derme çatma kentsel mekanlar biçimlenebilir miydi? Demek ki, imar mevzuatımız, imar zihniyetimiz, yapı mantığımız kentlerimizi biçimlendirmeye yetmemiş. Kentlerimizi biçimlendirememişiz. Kentlerimizin yarısından fazlası, imar mantığı, imar düzeni, yapı kuralları vb dışında oluşmuş. Peki suç kimdedir, nerededir? Kentleri, kentlileri, insanlarımızı, "imar planlama" zihniyetinden kaynaklanan pasif ve yasaklayıcı kurallar dizisine uymadıkları için suçlayabilir miyiz? Tabii ki, hayır. Ama yönetimleri, ama planlıları, ama üniversiteleri, kentleri biçimlendirmeye yetmeyen planlama yasalarına, planlama araçlarına ve en önemlisi, imar zihniyetine körü körüne sarılmakla suçlayabiliriz, ve suçlamalıyız da.

Ama, tabii ki yönetimler, plancılar ve üniversiteler kendi kendilerini suçlayacak; öz eleştiri yaparak, imar yasasını gerçek anlamda bir kentleşme yasası, planlama araçlarını uygulanabilir, sürdürülebilir tedbirler, ve "imar zihniyetini" de "aktif, katılımcı stratejik planlama zihniyeti" ile değiştirecek değiller ya! Sonuç olarak, "sistemi", "hızlı ve çarpık kentleşme"yi suçlamak; "gerçekçi" olmak ve "oldu bittileri kabullenmek" en kolay yol. Nitekim de öyle olmuştur. İmar zihniyeti, "imar değişiklikleri" ve "mevzii imar planlama" yanında bir de "imar affı" müessesesi yaratarak varlığını sürdürmeye çalışmıştır. Ama olabilir mi? "İmar affı", "imar planlama" zihniyetiyle bağdaşabilir mi? Düşününüz, bir yanda 3194 sayılı İmar Yasa'mız "*şehirler böyle planlanır; yapılar şöyle projelendirilir; inşaatlar, öyle yapılır, denetlenir*" diyor; ama öbür yandan 2981 sayılı İmar Affı Yasa'mızla "*şehirler planlanmasa, yapılar projelendirilmezse, inşaatlar denetlenmezse de olur*" diyoruz. İşin Türkçe'si bu: 2981 sayılı Yasa, 3194 sayılı Yasa'yı yok varsayıyor. Toplumsal, kentsel, bir şizofreni değil mi bütün bunlar?. Biz bunları yaşıyor ve hala 3194 sayılı İmar Yasası'na dayanan planlama araçları ve "imar zihniyeti"yle yola devam etmeye çalışabiliyoruz... Akıl alacak gibi değil!!!...

2981 sayılı Yasa'nın uygulamasına yakından bakıldığında başka sıkıntılar gündeme geliyor. 2981 sayılı Yasa sadece "*bugüne kadar imar mevzuatı dışında biçimlenmiş yapılaşmalar affedilmekte ve yasallaştırılmaktadır*" demiyor. Affedilenlere ayrıca "*4 kata kadar imar hakkı*" tanıyor. Yani, 3194'e aykırı uygulamalar ödüllendirilmiş, kent rantlarından pay verilmiş oluyor. Bu husus son derece önemlidir. Kent mantığı içinde ve kamu yararı gözetilerek belirlenmesi gereken yapı parselleri ve bu parsellerdeki "imar durumu" anlayışı açıkça terk edilmekte; "imar affı" mantığı içinde belirlenen yapı parselleri ve bu parsellerde, ulufe dağıtılcısına belirlenmiş "imar hakkı" zihniyeti pekiştirilmektedir. İslah imar planlama alanlarında artırılan yapı ve nüfus yoğunluklarının kentlerin geleceğini ipotek altına aldığı artık herkesin kabul ettiği bir gerçektir. Ama asıl önemli olan, kent planlamasını "imar durumu" belirlemek yerine, "imar hakkı" verme işi olarak gören zihniyetin pekişmesi, kentsel planlamanın toplumsal itibarının kaybolmuş olmasıdır. Biz bunları da görüyor ve yaşıyoruz. Ancak, hala 2981 sayılı Yasa'nın kentlerimiz ve mesleğimizde yaptığı tahribata karşı davranmıyor, 3194 sayılı İmar Yasası'na dayanan planlama araçları ve "imar zihniyeti"ne sığınıyoruz.. Akıl ermiyor!!!...

Ne yapmak gerekir? Sayın Murat Balamir net olarak ifade etmedi: öncelikle "imar affı" müessesesini ortadan kaldırmak, bu amaçla Anayasa'mıza bir madde koymak gerekiyor. Ama, bu madde, kentleşme, kentsel çevre ve kentsel planlama maddesi olmalı; imar affının önünü tıkayarak kent planlama ve yapı disiplinini sağlamanın ötesinde, planlamanın gerekliliği, planlamanın kademeli biriktirilmesi, kamu yararı önceliği, imar durumu/imar hakkı, kentsel rantların kamuya geri dönmesi, kültürel ve doğa varlıklarının korunması, kentli hakları, kente karşı suç, kentsel alan/proje yönetimleri, demokratik kentsel alan/proje yönetim mekanizmaları, kamu-özel sektör kentsel gelişme otoriteleri, kentsel proje bankaları vb yeni kavram ve araçlar ile "stratejik planlama" zihniyetinin önünü açabilmelidir. Öyle ki, yerel yönetimler, kentleşme ve planlama, yapı ve yapı denetimi bağlamında ihtiyaç duyduğumuz tüm reform çalışmaları hep bu madde ışığında biçimlendirilebilmelidir. Büyük bir olasılıkla, Sayın Cumhurbaşkanı'mız böyle bir yaklaşıma destek verecektir.

"İmar planlama" zihniyetimiz yetmiş olsa da olmasa da, kentlerimiz maalesef hem çirkin, hem de işlevsel değil. Kentlerimizin belki çirkin ama ulaşım-dolaşım açısından işleyen, altyapı bakımından yeterli ve ekonomik, kentsel rantların paylaşımı açısından adil, ekonomik anlamda üretken ve verimli, sosyal donatı ve hizmetler bağlamında ise sağlıklı olduklarını öne süremiyoruz. 17 Ağustos 1999'da bir başka gerçeği daha öğrendik: kentlerimiz güvenli de değil. Demek ki, 1950'lerden bu yana, son 50 yıldır hızla kentleşmiş, kentler inşa etmişiz, ama kentsel yaşam çevrelerimiz kalitesiz, yapılarımız ise çürük.

17 Ağustos'tan sonra kentlerimizin doğal afetler karşısında güvenliliği meselesi gündeme gelince, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı vakit geçirmeden belediyelere "*jeolojik etütleri -ne demektir?- yaptırınız, sonra imar planlarınızı buna göre revize ediniz*" talimatını verdi. Demek ki, Bakanlık imar planları hazırlanırken jeolojik etütlerin dikkate alınmadığını, belediyelerin imar planlarının doğal afetler bakımından yeterince güvenli olmadığını biliyormuş, ama 17 Ağustos'a kadar müdahale etmeye pek gerek görmemiş. Sonra, belediyeler de jeolojik etütleri dikkate alarak güvenli imar planı hazırlamasını biliyorlarmış, ama nedense jeolojik etütleri yaptırmadan imar planlarını yapı-

vermişler. Bakanlık'tan gelen talimat üzerine jeolojik etütleri yaptırıp hemen imar planlarını revize edecekler. Yani, kentlerimizin doğal afetler karşısında "güvenliliklerini sağlamak" bu kadar kolay bir iş. Herşey Bakanlığın bir talimatına bağlı!!! Bu nasıl bir zihniyettir? Böyle bir anlayış, böyle bir yaklaşım olabilir mi? Ama, olabiliyor!!!.....

Doğal afet riskleriyle ilgili olarak üç temel strateji söz konusudur: a) risklerden kaçınma, ki bu kentler daha kurulmadan, yer seçimi aşamasında yapılabilir, b) oluşmuş riskleri azaltma, ki bu kentler kurulduktan sonra yapılır, ve c) riskleri paylaşma, ki bu afet sonrasında yapılır. İmar planlamasında risklerden kaçınma, yani afet risklerinin görece daha az olduğu alanlarda yer seçimi esastır. Bu strateji, iyi bilinmektedir. Kentsel gelişmeyi zemin açısından, jeolojik bakımdan "sağlam" kabul edilen yerlere yönlendirmek gerektiğini, şehirciler, jeologlar dahil hemen herkes biliyor. Ama, ne yazık ki, iş isten geçti. Kentlerimizin hızlı gelişme; yayılma dönemleri geride kaldı. Kentleşmenin hızı kesildi. Bir kaç merkez dışında kentlerin nüfus artış hızları düşmekte. Artık "dingin kentleşme" dönemindeyiz. Kentlerimiz büyük oranda biçimlendi. Demek ki, kent planlaması açısından risklerden kaçınma ve riskleri paylaşma stratejileri, oluşmuş riskleri azaltma stratejisi kadar önem taşıyor ülkemizde. Peki öyleyse, neden Bayındırlık ve İskan Bakanlığı dahil hemen herkes, daha çok "risklerden kaçınma" stratejisi bağlamında uygun yer seçimi konusunu gündeme getiriyor? En iyi bildikleri konu o olduğu için mi?

Kentlerimiz, toplumumuzun, bizim, "imar planlama" zihniyetimizin birer yansımasıdır. Bu kentleri bizler yaptık. Bundan sonra kentlerimizi hangi yönde ve nasıl büyüteceğimizi değil, nasıl güzelleştireceğimizi, nasıl daha işlevsel, üretken, verimli ve adil yapabileceğimizi, nasıl sağlıklılaştıracağımızı, ama en önemlisi nasıl daha güvenli hale getireceğimizi tartışmak durumundayız. Yani, 2000 yılında şehirciliğin gündemi, yapılan hataların nasıl düzeltileneğidir. Üniversitelerin şehircilik bölümlerinde "ne yanlışlar yaptık?", "bu yanlışları nasıl yaptık?", "nasıl düzeltebiliriz?", "yanlışları nasıl tekrar etmeyiz?" vb soruları ele almamız, "iyi imar planı" değil "iyi kentsel dönüşüm planlaması" üzerinde çalışmamız gerekir. İşimiz kolay değil!...

17 Ağustos 1999'dan sonra Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'nın talimatı üzerine belediyeler jeolojik araştırmalara yöneldi. Örneğin, Bursa Büyükşehir Belediyesi bu konuda bir trilyon TL'ye yakın kaynak ayırdı. Ancak, mevcut imar planlarının ve özellikle 2981 sayılı Yasa uyarınca hazırlanan ıslah imar planlarının nasıl revize edileceği tamamen karanlıkta bir husustur. Örneğin Bursa belediyeleri jeologlara "Bulgularınızın afet riskleri bağlamındaki yorumu nedir? İmar planlarındaki kararları hangi yönlerde etkileyeceklerdir?" vb sorular yöneltiyorlar. Ne yazık ki, yer ve deprem bilimcilerin yanıtları çok faydalı olmuyor: "Biz sadece zeminin olası bir depremdeki olası davranışları konusuna açıklık getirebiliriz, kentsel riskler konusunda bir yorum yapamayız. Hele hele, kullanımlar, yoğunluklar, kat, kot vb hususlarda tercihler sizindir". Bu durumda "sağlam olmayan zeminlerde iki kat izin" belediyeler için en akıllıca imar kararı gibi duruyor, ama bu sefer de hem "sağlam olmayan zemin" tanımı karanlıkta kalıyor, hem de inşaat mühendislerinden tepki geliyor: "önlemi alınmak kaydıyla, her tür zeminde çok katlı ve güvenli bina yapılabilir". Sonuç olarak Bursa belediyeleri, bir trilyon TL harcayarak elde ettikleri "jeolojik etütleri", imar planı revizyon kararlarına nasıl yansıtacaklarını bilemiyorlar. Bilemiyorlar çünkü, kentsel afet risklerinin azaltılması bağlamında geliştirilmiş bir planlama algoritması yok.

17 Ağustos 1999 depremlerinden sonra şehirciler dışında hemen her meslek grubu görüş ifade etti. Şehirciler konuşmadı, konuşamadı, çünkü toprakla, jeolojiyle, depremle, afette şehir planlama arasında bir algoritma kurulmuş değil ki. Yer bilim, yapı bilim ve mekân bilim (mimarlık) arasında afet risklerinin azaltılması bağlamında bir algoritma söz konusudur. Ancak, yer bilim, yapı bilim ve şehircilik arasında benzer bir algoritma yok. Bu nedenle, şehirciler susuyor. Güvenli kent hususunda, jeolojik açıdan sakıncalı alanlardan uzak durmak, yer seçiminde jeolojik verileri dikkate almak dışında, denilebilecek çok şey yok. Demek ki, "imar planlama" zihniyeti afet risklerinin azaltılması, "güvenli kent" vb konularda tümüyle yetersiz. 3194 sayılı İmar yasası ve bu yasaya dayanan planlama araçları, planlama anlayış ve yaklaşımında, hiç olmazsa bu konuda, ısrar etmemek gerekiyor. Bu gereklilik, imar planlama zihniyetinin diğer zayıflıkları, tutarsızlıkları ile bütünleştiğinde ise artık Türkiye'de şehir planlaması zihniyetinin kökten değiştirilmesi kaçınılmaz oluyor. "İmar planlaması" zihniyeti için deniz bitti!!!...

"Strateji planlaması" ya da, "imar planlaması"nın anti tezi olarak "aktif planlama", "siyasa anlamında politika", "plan", "program", "proje" ve "para", yani 5"P" ile ilgilidir. Hemen anlaşılabilirceği üzere "aktif planlama", hedefli, etkin ve verimli yönetim, uygulamaya dönük yönetim işlevi anlamında bir planlamadır. Şehir planlamasını öz olarak, ruh olarak bir "aktif planlama türüne" dönüştürmek mecburiyetindeyiz. Bu, planlamanın politikası; yani sorun/olanak, vizyon, hedef belirleme aşamasıyla başlayan bir konudur. Sorunun ne olduğunu bilmeden, hedefinizin ne olduğunu saptamadan, vizyonunuzu ortaya koymadan plan yapamazsınız.

Hedeflere ulaşmak için uygulanması gereken programları, ve bu programların uygulanacağı alanları açıkça ortaya koymak gerekir. Strateji planlarında, örneğin, afet risklerinin azaltılmasıyla ilgili olarak yapılacak işlerin yoğunlaşacağı özel statülü alanlar, "afet riskli alanlar (ARA'lar)" tanımlamak büyük önem taşıyacaktır. Ancak, kentlerdeki "afet riskli alan"ları şehircilerden başka kim, nasıl belirleyebilir? Bir başka özel statülü alan türü olarak arkeolojik sit sınırlarını arkeologlar belirliyor, ama acaba jeologlar kentlerdeki "afet riskli alan" sınırlarını belirleyebilirler mi?

Kentlerimizde kültür varlıklarının korunması bakımından öncelik taşıyan "kentsel sit alanları", öncelikle dönüştürülmesi gereken "çöküntü bölgeleri", 2981 sayılı Yasa uyarınca ıslah imar planlamasına konu olmuş "sağlıklaştırılacak alanlar" vardır. Bu tür özel statülü kent parçası örnekleri çoğaltılabilir. Hiç "sağlıklaştırılacak alan"daki politikalar, programlar, yapılacak işler, "afet riskli alan"dakilere; onlar da "dönüştürülmesi gereken alanlar"dakilere benzer mi? Demek ki, şehir planlamasında mutlaka kent vizyonunun, kent kimliğinin ve planlama hedeflerinin ötesinde, program konuları ve program alanlarının da farklılaştırılması gerekiyor.

Program alanlarının içinde, öngörülen işleri yapabilmek, gereken adımları atabilmek için anlamlı proje paketleri tanımlanması esastır.

Plan ise, proje paketlerini içeren program konularını kapsayan ve bunları mekansallaştıran bir çerçevedir. Yani plan, politikaların nasıl uygulayacağını, hangi esaslar doğrultusunda hangi stratejilerin, hangi programlar bağlamında izleneceğini ortaya koyar.

Proje paketlerinin hayata geçirilebilmesinde en önemli husus parasal kaynakların belirlenmesi ve proje yönetimidir.

Sonuç olarak, "strateji planlaması"nda 5"P"nin, yani politikadan proje uygulamasına kadar süreç bütünlülüğünün, sürekliliğinin kurgulanması esastır.

Bir kentte mevcut afet risklerini azaltmak amacına dönük olarak yapılacak planlama çalışmalarının, "imar planlaması" zihniyeti ile yürütülemeyeceği, "strateji planlaması" niteliğinde yeni yaklaşımların kaçınılmaz oldukları görüşünden hareketle, Bursa'da 1999 güz ve 2000 bahar dönemlerini kapsayan bir öğrenci çalışması (ODTÜ, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, 4.cü sınıf) gerçekleştirildi. Bu çalışma, kent ölçeğinde "afet riskli alanlar (ARA'lar)"ın tanımlanabilmesi için, jeolojik, hidro-jeolojik, geo-sismik, topografik, morfolojik vb verilerin bütünleştirildiği "bütünleştirilmiş kentsel afet haritaları", ile kentsel kullanım, doku, altyapı, yapı ve toplumsal verilerin yorumlandığı "kentsel kusur haritaları"nın, belirlenen bir afet senaryosu bağlamında değerlendirilmesinin (mevcut yapı türlerine göre hasar ve zayıflık modelleri yardımıyla) yeterli olacağını gösterdi. Bursa Büyükşehir Belediyesi sınırları içinde tespit edilen "afet riskli alanlar (ARA'lar)"ın ıslah imar planlamasına konu olmuş yüksek yoğunluklu ve sağlıksız kent parçaları ile kent merkezinde yığılmaktaydı. Kuşkusuz, asıl zorluk bundan sonradır. ARA'larda afet risklerini azaltmak üzere izlenecek politika, program ve projeleri tanımlamak; öncelikleri belirlemek; ve, öncelikli projeleri aşağıdan yukarıya, katılımcı yöntemlerle hayata geçirmenin yollarını göstermek gerekir. Burada, öğrenci çalışmasının bütün ayrıntılarına girmek mümkün değil. İmar planlama anlayış ve yaklaşımları ile taban tabana zıt görüş ve düşünceleri bir başka platformda paylaşabilmek umuduyla sözlerimi noktalamak durumundayım.

Teşekkür ederim.

Prof.Dr R Raci Bademli
25 Aralık 2001

PLANLAMA
2003/2